

ارزیابی اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری (مطالعه‌ی موردی: کلان‌شهر تبریز)

علیرضا نوین^۱

کریم حسین زاده دلیر^۲

محمد رضا پور محمدی^۳

چکیده

بافت تاریخی شهرها به عنوان یک میراث گران‌بها و با ارزش می‌تواند در زمینه‌ی توسعه‌ی آینده‌ی شهر خصوصاً از لحاظ گردشگری و جذب گردشگر دارای اهمیت فراوان باشد؛ که این امر نیازمند ساماندهی و احیای این مراکز تاریخی به خصوص در شاخص‌های فضایی - عملکردی به منظور ارتقای کیفی فضاهای مربوطه و تجهیز مناسب آن‌ها می‌باشد. با توجه به اهمیت موضوع هدف این تحقیق سنجش اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی کلان‌شهر تبریز بر توسعه‌ی توریسم می‌باشد. روش تحقیق در پژوهش حاضر از نظر نوع کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی است که برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از آزمون رتبه‌ای فریدمن، آزمون تی تک نمونه‌ای، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر استفاده شده است. همچنین جامعه آماری تحقیق مسئولان و کارشناسان مسائل شهری منطقه‌ی ۸ و سایر مناطق شهرداری تبریز (۱۴۰۰ نفر) می‌باشد که حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۲۰ نفر بدست آمده است. ضریب آلفای کرونباخ به منظور سنجش پایایی داده‌ها در این تحقیق ۰,۷۵۶ بدست آمده است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده‌ی بافت، سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن و توسعه‌ی حمل‌ونقل عمومی سبز (سازگار با محیط‌زیست) به ترتیب با ضریب بتای ۰,۷۰۸؛ ۰,۶۲۴ و ۰,۴۹۵ از مهم‌ترین اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی کلان‌شهر تبریز بر توسعه‌ی توریسم شهری را شامل می‌شوند. همچنین باززنده‌سازی موجب حفاظت و احیای کالبدی محدوده‌ی تاریخی، افزایش خوانایی در بافت، اختلاط کاربری‌ها و سازمان‌دهی کاربری‌های ناسازگار می‌گردد که این امر نیازمند دیدگاه سیستمی و توجه به رویکرد مشارکتی به منظور بهبود بافت و توسعه‌ی توریسم می‌باشد.

واژگان کلیدی: باززنده‌سازی، بافت تاریخی - فرهنگی، شاخص‌های فضایی - عملکردی، توریسم شهری، تبریز.

مقدمه

از نیمه‌ی دوم قرن بیستم، صنعت گردشگری بواسطه جهانی شدن و توسعه و پیشرفت ابزارهای حمل‌ونقل و ارتباطات نوین به عنوان سومین صنعت اقتصادی شناخته می‌شود (Oila et al, 2012:569). به همین خاطر بانک جهانی این صنعت را در سال ۲۰۰۵ میلادی، با ایجاد ۲۱۴ میلیون شغل و تولید ۱۰,۵ درصد از تولید ناخالص جهانی، صنعتی پویا برمی‌شمارد (Choi and Sir Kaya, 2006:127). همچنین در چند دهه‌ی گذشته، شهرها به عنوان یکی از مهم‌ترین مقاصد گردشگری در بین گردشگران شناخته شده (Edvard et al,)

۱. گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد مرنند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنند، ایران (نویسنده مسئول)

Email:alirezanovin@gmail.com-Tel: 09148269380

۲. گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، واحد مرنند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرنند، ایران

۳. استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه، تبریز، ایران

1032:2008) و به دنبال آن، گردشگری شهری مورد بررسی بسیاری از محققان قرار گرفته است (Potof, 2006:15). در واقع وجود بافت فرهنگی - تاریخی در شهرها این مراکز را به عنوان یکی از اصلی‌ترین مقصدهای گردشگری مطرح می‌نماید. بافت قدیمی و کهن شهرها به واسطه‌ی قدمت تاریخی و وجود عناصر با ارزش تاریخی، موقعیت مناسب ارتباطی، قرارگیری بازار اصلی شهر و قلب تپنده‌ی اقتصادی آن و غیره دارای ارزش و جایگاه منحصر به فردی در ساختار فضایی و کارکردی شهر می‌باشند (پوراحمد و همکاران، ۱۳۸۹: ۷۴). در واقع مراکز تاریخی با توجه به شرایط معماری، اجتماعی، شهر و محیطی آن بیان‌کننده‌ی زندگی اجتماعی و فرهنگی یک جامعه است (Moosavi, 2011: 111). شهرهای ایران با دارا بودن بافت‌های سنتی - تاریخی، واقعیت انکارناپذیر شهرهایی به شمار می‌روند که واجد پیشینه‌ی تاریخی هستند. عضو و عرصه‌ای از شهر که در زمانی نه چندان دور به حیات خود ادامه می‌دادند و پذیرای رفت‌وآمدها و دادوستدهای مادی و معنوی مردمان آن روزگار بودند (حبیبی، ۱۳۸۹: ۵۵). از آنجایی که اقتصاد مرکز تاریخی شهر با فعالیت‌های گردشگری شکل می‌گیرد و حیاتی تازه می‌یابد بنابراین تجدید حیات مراکز تاریخی و بازگرداندن کارکردهای فاخر و برتر به این فضاها با توجه به رویکرد باززنده‌سازی امری ضروری است (عظیمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۷۶). در واقع باززنده‌سازی به عنوان یک پاسخ به کاهش مشکلات شهری ظهور کرده‌است و در نواحی بکار گرفته می‌شوند که در حال از بین رفتن هستند (Egercioglu et al, 2015: 330). امروزه بافت‌های تاریخی اکثر شهرهای کشورمان به دلیل فقدان حیات شهری، رو به ویرانی نهاده‌اند. این بافت‌ها در روند رو به گسترش شهرها از گذشته تا حال، دربردارنده تاریخ مستند هر دوره هستند (سعادت، ۱۳۹۴: ۲۰). بافت تاریخی شهر تبریز نیز از جمله این بافت‌ها است که با وجود غنا و پتانسیلی که دارد، در حال حاضر از کیفیت محیطی و فضایی مطلوبی برخوردار نیست. از این رو توجه به این بافت‌ها و باززنده‌سازی آن‌ها از اولویت‌های مسئولان شهری محسوب می‌گردد. در این میان باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی کلان‌شهر تبریز می‌تواند بر توسعه‌ی توریسم شهری تأثیرگذار باشد. منطقه‌ی ۸ شهرداری کلان‌شهر تبریز با توجه به مراکز و پتانسیل‌های تاریخی - فرهنگی از جمله مسجد کبود، بازار تبریز، ارک علیشاه و... همه‌ساله میزبان گردشگران داخلی و خارجی بوده که این امر توجه ویژه به ساختار همگون این منطقه و ایجاد امکانات رفاهی را می‌طلبد. با توجه به اهمیت موضوع، هدف از این نوشتار ارزیابی اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری در منطقه‌ی ۸ کلان‌شهر تبریز می‌باشد که سؤال تحقیق به شرح زیر ارائه می‌گردد:

- مهم‌ترین اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری در منطقه‌ی ۸ کلان‌شهر تبریز کدام‌اند؟

همچنین در راستای موضوع مورد مطالعه مطالعات و پژوهش‌های مختلف و ارزشمندی انجام گردیده، تیسدل^۱ (۱۹۹۶)، با هدف جایگزین‌سازی پارامترهای روان‌شناختی و معنوی احیاء بافت تاریخی، بهبود بخشی کالبدی و زیست‌محیطی جدید به منظور ارتقاء تصویر و هویت ناحیه‌ی مورد نظر، طرح راهبردی - ساختاری احیاء این بافت را با تکیه بر طرح‌های موضوعی - موضعی ارائه داده‌است. صالحی امیری و شریفی^۲ (۲۰۱۱)، چالش‌های گردشگری فرهنگی را مورد بررسی قرار داده‌اند. زیتلین و بور^۳ (۲۰۱۱)، در مقاله‌ای به توصیف گردشگری میراث پرداخته و بیان می‌کنند که گردشگری میراث نوعی از گردشگری تاریخی و میراث فرهنگی است. گومینسکا^۴ (۲۰۱۵)، در مقاله‌ای که هدف از آن را کار تحقیقاتی پروژه‌های باززنده‌سازی محله‌های تاریخی بیان می‌کند به جستجوی یک ژنوم مشترک در احیاء هویت تاریخی ساختارهای شهری است. موحد و احمدی (۱۳۹۲)، در مقاله‌ای بیان می‌کنند که سندج مرکز استان کردستان با دارا بودن بافت قدیمی در هسته و بخش مرکزی شهر به لحاظ ارزش‌های خاص تاریخی و دارا بودن ویژگی‌های معماری، شهرسازی، فرهنگی و هنری در آن می‌تواند به یکی از شهرهای گردشگری در ایران تبدیل شود. حسین زاده دلیر و یوسفی شهیر (۱۳۹۳)، در

1 - Tisdell

2 - Salehi Amiri & Sharifi

3 - Zeitlin & Burr

4 - GUMIŃSKA

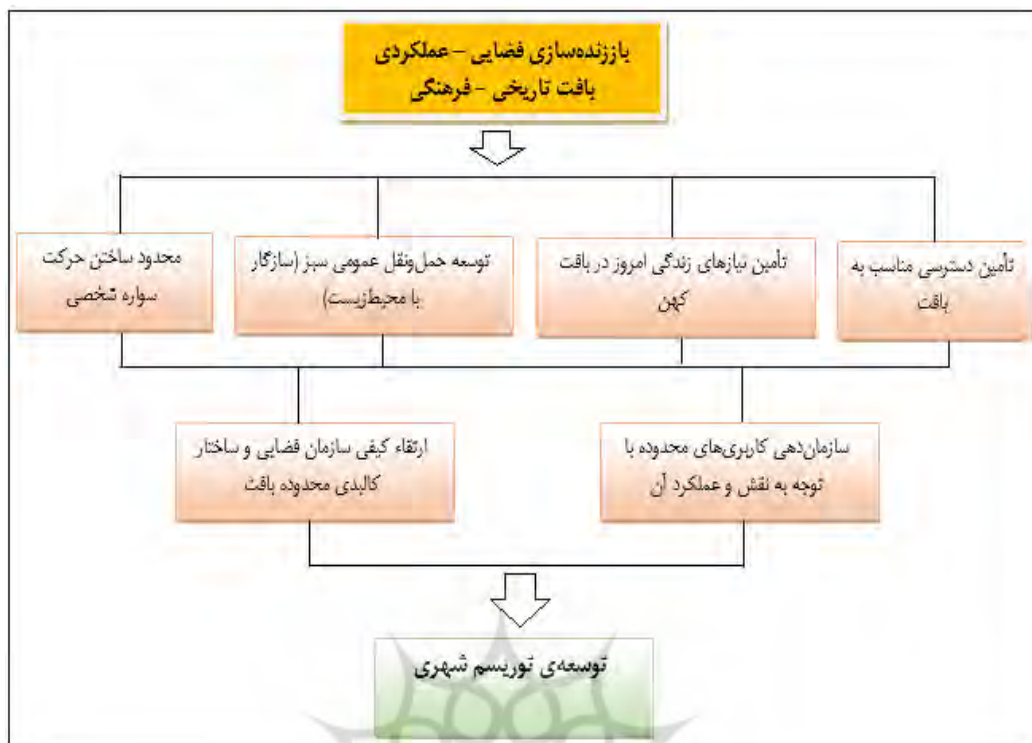

مقاله‌ای به اهمیت کاربری‌های همجوار آثار تاریخی از حیث تعامل گردشگر با فضا پرداخته و مبنای پژوهش خود را بر اساس ارزیابی میزان سازگاری کاربری‌های پیرامون آثار تاریخی در منطقه‌ی تاریخی - فرهنگی تبریز در راستای جذب گردشگر قرار داده‌اند. قنبری و همکاران (۱۳۹۴)، در مقاله‌ای به ارائه‌ی الگویی برای شناسایی عوامل مؤثر در توسعه‌ی گردشگری شامل: امکانات و خدمات رفاهی، فرهنگی و اجتماعی، طبیعی و زیست‌محیطی پرداخته‌اند.

اکثر مطالعات انجام شده به بررسی ویژگی‌های گردشگری تاریخی - فرهنگی و عوامل مؤثر در توسعه‌ی این‌گونه گردشگری پرداخته‌اند. در مطالعه‌ی حاضر به بررسی اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت‌ها و تأثیر باززنده‌سازی بر احیاء و ارتقای بافت تاریخی و فرهنگی و به تبع آن توسعه گردشگری پرداخته شده‌است.

مبانی نظری پژوهش

مراکز شهری به علت دارا بودن جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی، غالباً مقاصد گردشگری مهمی محسوب می‌شوند (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۵: ۱۸۸). گردشگری در بافت‌های تاریخی، با انگیزه‌ی کشف و شناسایی میراث‌های تاریخی و شیوه‌ی زندگی پیشینیان صورت می‌پذیرد (امین زاده و دادرس، ۱۳۹۱: ۱۰۲). درواقع نقاط مدنظر گردشگران در سفر به شهرها، تماشای جاذبه‌های تاریخی، بناها و پارک‌های بازسازی‌شده و چشم‌انداز شکل گرفته از شهرهاست (Aitchin, 2002: 9). از آنجایی که فرهنگ می‌تواند در جذب گردشگر به یک مقصد، نقش مهمی ایفا کند، بنابراین می‌توان با شناخت درست موضوع فرهنگ و توریسم فرهنگی به این واقعیت رسید که حفظ اصالت‌های فرهنگی و تاریخی همراه با ایجاد امکانات رفاهی و آسایش روانی برای توریست‌ها، هر دو سویه این مبادله پراهمیت، نفع مورد نظر را خواهند برد (جمالی، ۱۳۹۰: ۱۰۷). با توجه به اینکه بافت‌های قدیم و تاریخی با تمام ویژگی‌های ارزشمند خود، به علت عدم توجه به حفاظت و احیای آنها در حال از دست دادن هویت، ارزش و جاذبه‌ها و پتانسیل‌های بالقوه گردشگری خود هستند (نوریان و فلاح زاده، ۱۳۹۴: ۴۴)، بنابراین باززنده‌سازی این بافت‌ها ضرورتی اجتناب ناپذیر است. باززنده‌سازی دستیابی به تحریکی به جا و مطلوب در سازواره هر پدیده، عنصر، ماده، بنا به منظور ایجاد رشد خودجوش آن سازواره است (میرزایی و ماجدی، ۱۳۸۸: ۳۲۹). در طول زمان، مفهوم باززنده‌سازی شهری از فرم ساده بهسازی زیرساخت‌ها و بافت‌های متروکه‌ی شهری، تا سازمان‌دهی مجدد بافت‌ها، بهبود بخشیدن به اقتصاد شهری تکامل یافته و در جستجوی تعامل و برابری اجتماعی بیشتر و مشارکت جامعه محلی و پیوند اجتماعی - حرفه‌ای در یک بستر چند عملکردی ارتقا می‌یابد (حسینی کومله و ستوده علمباز، ۱۳۹۲: ۸۲ به نقل از: UNEP, PAP/RAC, 2004: 7-8). برای باززنده‌سازی ابتدا باید بنا را به عنوان میراث فرهنگی بشناسیم یعنی آنچه که از گذشته به ارث رسیده و عموماً با تداعی گذشته همراه است و معمولاً مترادف با ارزش‌های هنری، تاریخی، عملکردی و ... بوده‌است (عباس زاده و حسنی، ۱۳۹۲: ۴). هدف از باززنده‌سازی یک بافت تاریخی - فرهنگی می‌تواند مواردی مانند مجموعه اقدامات متنوع و تکمیلی برای بازگرداندن حیات به بنا، استفاده از پتانسیل‌های موجود در بافت تاریخی و حفظ میراث فرهنگی و نظایر این‌ها باشد (غیائی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳). مؤلفه‌های اصلی برای دستیابی به شاخص‌های باززنده‌سازی فضاهای شهری کهن با رویکرد گردشگری را می‌توان در شاخص‌های اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی، عملکردی، حمل‌ونقل و تأسیسات و تجهیزات دسته‌بندی کرد. که در میان این شاخص‌ها، شاخص فضایی - عملکردی را می‌توان به زیر شاخص‌های ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت کهن، سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن، تأمین دسترسی مناسب به بافت، توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز (سازگار با محیط‌زیست)، محدود ساختن حرکت سواره شخصی، تأمین نیازهای زندگی امروز در بافت کهن دسته‌بندی نمود (عظیمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۳).

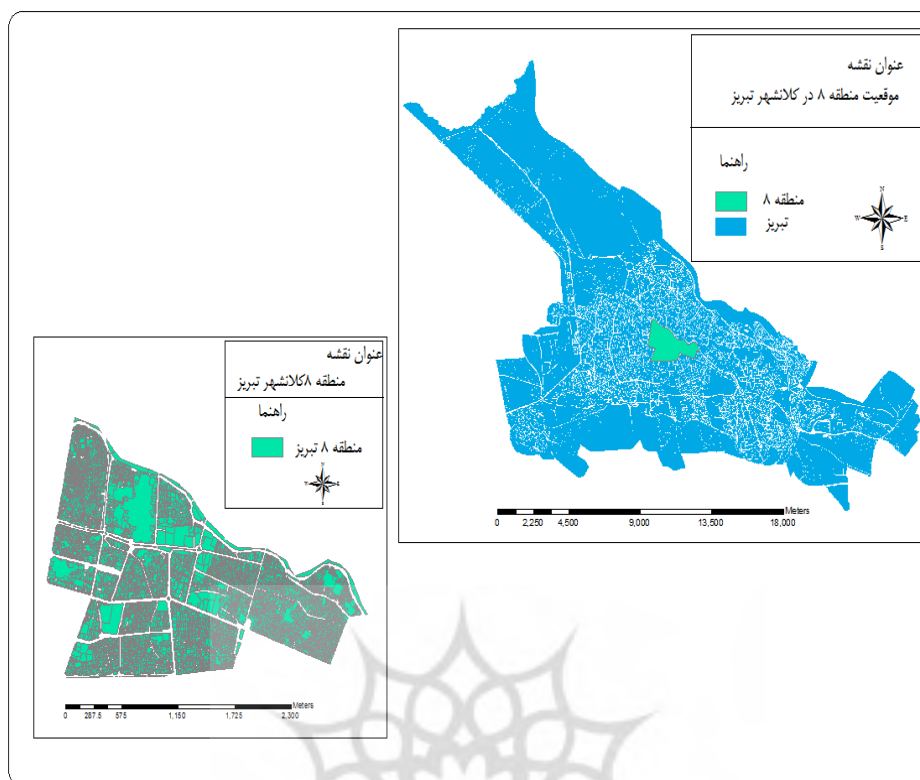

شکل (۱). نمودار شاخص‌های فضایی - عملکردی مؤثر در باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی در راستای توسعه‌ی توریسم

(منبع: عظیمی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۵)

معرفی محدوده‌ی مورد مطالعه

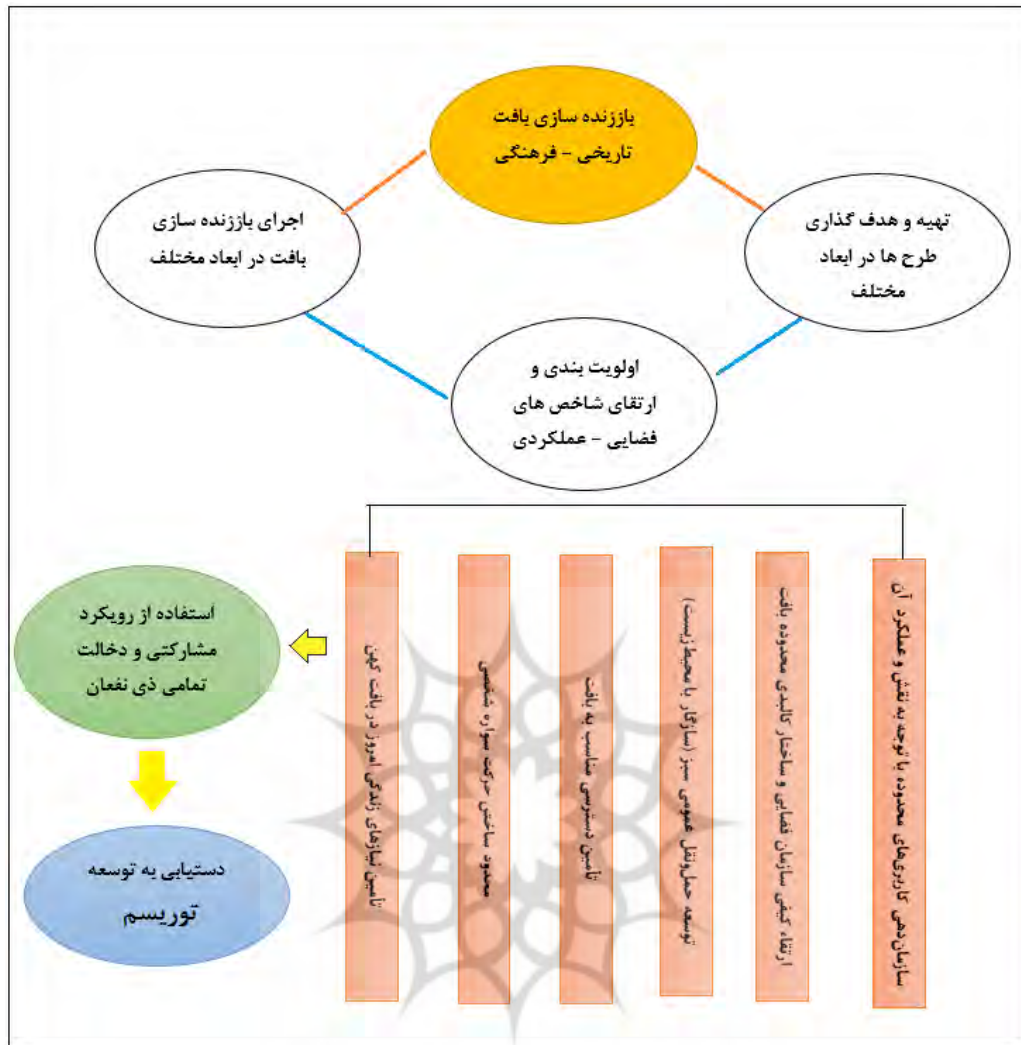
بافت قدیمی شهر تبریز که عمدتاً در منطقه‌ی ۸ شهرداری تبریز واقع شده است به صورت محله‌هایی متمرکز از قشر خاصی از جامعه به لحاظ فرهنگی، قومی و یا مذهبی شکل گرفته است. این منطقه با توجه به افزایش روزافزون تقاضای ایجاد مراکز تجاری و تبدیل ساختمان‌های مسکونی به پاساژها با افزایش سفرها مواجه بوده که باعث کمبود فضا و ایجاد ترافیک در این منطقه گشته است. منطقه‌ی ۸ تبریز تقریباً در مرکز شهر تبریز واقع شده و با عبور سه شریان درجه یک شهری از این منطقه (خیابان چایکنار، خیابان جمهوری، خیابان امام خمینی) ناحیه‌ی مرتبط کننده‌ی دیگر مناطق به یکدیگر می‌باشد و همه‌روزه بیش از یک میلیون سفر در این منطقه انجام می‌شود. منطقه‌ی ۸ شهرداری تبریز با توجه به پتانسیل‌های تاریخی و فرهنگی و اقتصادی همه‌ساله میزبان گردشگران داخلی و خارجی بوده که این امر توجه ویژه به ساختار همگون این منطقه و ایجاد امکانات رفاهی را می‌طلبد. از مراکز تاریخی شهر تبریز به موارد زیر می‌توان اشاره کرد: مسجد کبود یا گوی مسجد (متعلق به نیمه‌ی دوم قرن نهم هجری)، ارک علیشاه (یکی از بناهای کهن و عظیم تبریز و در زمره‌ی شاهکارهای معماری اسلامی مربوط به دوره‌ی ایلخانی)، مسجد جامع تبریز یا مسجد جمعه، بقعه و مسجد سید حمزه، مقبره الشعرا (مدفن شعرا، فقها و عرفای بسیاری از جمله اسدی طوسی، خاقانی، شروانی، ظهیر فارابی، قطران تبریزی، همام تبریزی، سلمان ساوجی، قطب‌الدین شیرازی و استاد و شاعر بزرگ شهریار)، بازار تبریز (یکی از زیباترین و بزرگ‌ترین مجموعه بازارهای ایران)، موزه آذربایجان و ...

شکل (۲). نقشه موقعیت جغرافیایی منطقه‌ی ۸ شهرداری کلان‌شهر تبریز

داده‌ها و روش‌ها

روش تحقیق در پژوهش حاضر، از نظر نوع کاربردی و از نظر ماهیت توصیفی - تحلیلی است. شیوه‌ی جمع‌آوری اطلاعات نیز اسنادی - پیمایشی است. درواقع با بررسی ادبیات تحقیق و متون مرتبط با باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی معیارهای مورد نظر استخراج گردیده و سپس با استفاده از شیوه‌ی پیمایشی (توزیع پرسشنامه) میزان تأثیر متغیرهای فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم جمع‌آوری و با استفاده از تکنیک‌های تحلیلی آزمون رتبه‌ای فریدمن و آزمون تی تک نمونه‌ای (به منظور اولویت‌بندی شاخص‌های مورد مطالعه و تأثیرگذاری آن‌ها بر توسعه‌ی توریسم)، و همچنین آزمون‌های رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر (به منظور سنجش و پیش‌بینی تأثیرات شاخص‌ها در توسعه‌ی توریسم در آینده و همچنین تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم شاخص‌های فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بر توسعه‌ی توریسم) سنجیده شده‌اند. همچنین به منظور سازگاری داده‌ها (پایایی) نیز به دلیل اینکه ضریب آلفای کرونباخ از عمومیت بیشتری برخوردار است، از این روش استفاده نموده که ضریب کل آلفا بدست آمده ۰,۷۵۶ است. لازم به ذکر است که جامعه آماری تحقیق نیز جمعیت مدیران و کارشناسان مسایل شهری منطقه‌ی ۸ و سایر مناطق شهرداری کلان‌شهر تبریز (۱۴۰۰ نفر) می‌باشد که حجم نمونه بر اساس مدل کوکران و $p=q=0.5$ و مقدار خطای (d) ۰,۰۶، ۲۲۰ نفر بدست آمده است.

شکل (۳) مدل مفهومی پژوهش

تحلیل داده‌ها و یافته‌های تحقیق

اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی یافت تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات نشان می‌دهد که مهم‌ترین اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی یافت تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری عبارت‌اند از: حفاظت و احیای کالبدی محدوده‌ی تاریخی (حفاظت از بدنه و نماهای ارزشمند، احیا و بازسازی دروازه‌های ورودی)؛ احیای استخوان‌بندی اصلی یافت تاریخی (میدان‌های اصلی، خیابان‌ها، بناهای نمادین و ...); و استفاده از مصالح همگون با یافت، استفاده از رنگ‌های همگون در یافت، افزایش ایمنی در یافت و ساختمان‌های تاریخی که به ترتیب میانگین عددی آن‌ها ۴,۷۳، ۴,۵۴ و ۴,۳۷ و میانگین رتبه‌ای آن‌ها ۱۹,۶۲، ۱۷,۴۳ و ۱۶,۰۷ می‌باشد. آزمون خی دو نیز نشان از همبستگی متغیرهای مورد مطالعه در سطح اطمینان ۹۹ درصد دارد.

جدول (۱). آمار توصیفی متغیرهای فضایی - عملکردی مورد مطالعه

اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت بر توسعه توریسم					گویه‌ها
T آماره	آزمون رتبه‌ای فریدمن	میانگین خطای استاندارد	انحراف استاندارد	میانگین	
۱۸,۰۲	۱۷,۴۳	۱,۰۸	۰,۱۰۱	۴,۵۴	احیای استخوان‌بندی اصلی بافت تاریخی
۱۸,۵۳	۱۹,۶۲	۱,۸۹	۰,۱۳۲	۴,۷۳	حفاظت و احیای کالبدی محدوده تاریخی
۱۶,۴۵	۱۶,۰۷	۱,۰۴	۰,۰۹۸	۴,۳۷	استفاده از مصالح همگون با بافت، استفاده از رنگ‌های همگون در بافت، افزایش ایمنی در بافت و ساختمان‌های تاریخی
۶,۱۴	۶,۱۲	۰,۰۹۹	۰,۰۹۳	۲,۸۰	ضرورت توجه به مقیاس انسانی
۱۵,۴۵	۱۳,۴۶	۰,۰۹۱	۰,۰۸۵	۴,۱۲	تقویت فعالیت‌های مناسب با شأن و اعتبار بافت تاریخی و تحول در ساختار عملکردی با تأکید بر نقش تاریخی
۷,۱۲	۶,۵۴	۱,۱۳۲	۰,۰۹۹	۳,۰۲	اعطای کارکرد جدید در توافق با ماهیت بنا و فضا و معاصر سازی نقش بازار
۱۳,۰۷	۱۳,۲۵	۱,۳۹	۰,۱۳۵	۳,۸۸	تقویت کیفی و کمی تسهیلات فرهنگی و گردشگری، ایجاد پهنه‌های شاخص گردشگری، فرهنگی و تفریحی، بازآفرینی راسته‌ها و یادمان‌های خاطره‌انگیز عملکردی
۱۱,۴۹	۱۲,۶۱	۱,۱۸	۰,۱۱۱	۳,۶۹	پالایش کاربری‌های ناسازگار و مغایر با شأن و اعتبار بافت
۵,۱۲	۵,۸۶	۱,۱۵	۰,۱۰۷	۲,۷۳	ایجاد سلسله‌مراتب برای گذرها به منظور افزایش نفوذپذیری به درون بافت
۹,۲۵	۹,۱۲	۱,۴۵	۰,۱۳۶	۳,۴۴	اولویت دهی برای حرکت عابر پیاده و دوچرخه با استفاده از پیاده‌روهای مجهز، خیابان‌های پیاده یا پیاده راه‌ها
۱۰,۷۶	۱۰,۱۱	۰,۷۹	۰,۰۷۴	۳,۵۹	توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز سازگار با محیط‌زیست
۴,۱۲	۵,۱۲	۱,۱۹	۰,۱۱۱	۲,۴۵	ضوابط و مقررات بازدارنده حرکت سواره شخصی
۹,۰۶	۷,۹۰	۱,۳۷	۰,۱۲۳	۳,۲۷	فراهم آوردن پوشش کامل زیرساخت‌های شهری
۹,۶۱	۹,۸۵	۰,۸۱	۰,۰۷۵	۳,۴۷	سازمان‌دهی، بهسازی و نوسازی محلات مسکونی فرسوده
		۴۱۲,۳۵۱			آزمون خی دو
		۱۸			درجه آزادی
		۰,۰۰۰			سطح معناداری

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای در مورد پرسش‌های مطروحه در مورد شاخص‌های فضایی - عملکردی نشان می‌دهد که H_1 تمامی متغیرها تأیید می‌شود و شاخص‌های فضایی - عملکردی مورد مطالعه تأثیر مثبتی از باززنده‌سازی بر توسعه‌ی توریسم شهری می‌باشند.

تحلیل رگرسیون

به منظور شناسایی و پیش‌بینی تأثیرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری از روش رگرسیون چند متغیره استفاده شده است.

با توجه به R یا ضریب همبستگی چندگانه موجود در معادله‌ی جدول زیر می‌توان گفت که بین متغیرها همبستگی قوی وجود دارد.

R Square یا ضریب تعیین به مجذور ضریب همبستگی تعیین گفته می‌شود که میزان تبیین واریانس و تغییرات متغیر وابسته توسط مجموعه متغیرهای مستقل را نشان می‌دهد. مقدار این ضریب نیز بین صفر تا ۱ متغیر است، که هرچه به سمت ۱ میل کند، نشان از آن دارد که متغیرهای مستقل توانسته‌اند مقدار زیادی از واریانس متغیر وابسته را تبیین کنند. با توجه به مطالب مذکور مقدار ضریب تعیین در معادله حاضر قابل قبول است، زیرا به راحتی میزان واریانس متغیر وابسته را مشخص می‌سازد و از طرفی با توجه به مقدار آن است که می‌توان ادعا کرد که تا حدود زیادی قادر به تبیین واریانس متغیر وابسته است.

Adjusted R Square یا ضریب تعدیل شده در جدول زیر بیان می‌دارد که ۶ متغیر مورد بررسی در این مدل برای سنجش اثرات فضایی - عملکردی باززنده سازی بافت تاریخی - فرهنگی بر توسعه‌ی توریسم شهری مناسب است. مثلاً مقدار ضریب تعدیل شده در عامل ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده‌ی بافت ۹۰ درصد از توسعه‌ی توریسم شهری را تبیین می‌کند و مابقی این تغییرات که به مجذور کمیت خطا معروف است حاصل عوامل خارج از مدل است.

جدول (۲). خلاصه آماره‌های مربوط به برازش مدل

Durbin-Watson	Adjusted R Square	R Square	R	Model
۱,۵۷۱	۰,۶۷۴	۰,۶۷۸	۰,۸۵۳	سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن
	۰,۸۸۹	۰,۸۹۳	۰,۹۰۳	ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت
	۰,۵۹۸	۰,۶۰۱	۰,۷۵۶	توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز (سازگار با محیط‌زیست)
	۰,۴۴۲	۰,۴۴۵	۰,۶۷۱	تأمین دسترسی مناسب به بافت
	۰,۳۷۹	۰,۳۸۱	۰,۶۱۹	محدود ساختن حرکت سواره شخصی
	۰,۳۳۸	۰,۳۴۱	۰,۵۶۷	تأمین نیازهای زندگی امروز در بافت کهن

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول زیر نیز نتایج مربوط به ضرایب تأثیر رگرسیونی متغیر مستقل باززنده‌سازی فضایی - عملکردی بافت تاریخی - فرهنگی در توسعه‌ی توریسم شهری را نشان می‌دهد. ضریب بتای ۰,۷۰۸ متغیر ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده‌ی بافت نشان می‌دهد که تغییر یک انحراف استاندارد در متغیر فضایی - عملکردی باعث تغییر ۰,۷۰۸ انحراف استاندارد در توسعه‌ی توریسم شهری می‌شود. از طرف دیگر متغیرهای سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن با ضریب بتای ۰,۶۲۴ و توسعه‌ی حمل‌ونقل عمومی سبز با بتای ۰,۴۹۵ می‌توانند بیش‌ترین تأثیر را در توسعه‌ی توریسم بر اساس باززنده‌سازی فضایی - عملکردی بافت تاریخی - فرهنگی داشته باشند. مقادیر بدست آمده F که در سطح خطاهای کوچکتر از ۰,۰۱ معنی‌دار است، نشان می‌دهد متغیرهای مستقل از قدرت تبیین بالایی برخوردار بوده و قادرند به خوبی میزان تغییرات واریانس توسعه‌ی توریسم را توضیح دهند. عبارتی مدل رگرسیونی تحقیق مناسب می‌باشد.

جدول (۴). ضرایب تأثیر رگرسیونی باززنده‌سازی فضایی - عملکردی بافت بر توسعه توریسم

Model	F	Unstandardized Coefficients	Standardized Coefficients	Sig.
		B	Beta	
Constant		۱,۶۵۲		۰,۰۰۰
سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن	۴۵۲,۲۱۷	۰,۴۴۷	۰,۶۲۴	۰,۰۰۰
ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده بافت	۳۴۲,۳۲۸	۰,۵۶۳	۰,۷۰۸	۰,۰۰۰
توسعه حمل‌ونقل عمومی سبز (سازگار با محیط‌زیست)	۲۷۳,۵۲۱	۰,۳۷۲	۰,۴۹۵	۰,۰۰۰
تأمین دسترسی مناسب به بافت	۴۲۲,۶۵۲	۰,۳۳۹	۰,۴۲۲	۰,۰۰۰
محدود ساختن حرکت سواره شخصی	۳۹۶,۲۱۹	۰,۲۰۷	۰,۳۴۰	۰,۰۰۰
تأمین نیازهای زندگی امروز در بافت کهن	۳۴۲,۴۱۷	۰,۱۹۷	۰,۳۰۷	۰,۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

توسعه‌ی توریسم شهری بوده است، که نتایج نشان می‌دهد ارتقاء کیفی سازمان فضایی و ساختار کالبدی محدوده‌ی بافت، سازمان‌دهی کاربری‌های محدوده با توجه به نقش و عملکرد آن و توسعه‌ی حمل‌ونقل عمومی سبز از مهم‌ترین اثرات فضایی - عملکردی باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی کلان‌شهر تبریز بر توسعه‌ی توریسم شهری محسوب می‌شوند. همچنین از شاخص‌های فرعی مؤثر در توسعه‌ی توریسم شهری بر اثر باززنده‌سازی فضایی - عملکردی می‌توان به حفاظت و احیای کالبدی محدوده‌ی تاریخی؛ احیای استخوان‌بندی اصلی بافت تاریخی؛ و استفاده از مصالح و رنگ‌های همگون با بافت، افزایش ایمنی در بافت و ساختمان‌های تاریخی اشاره کرد. بنابراین می‌توان گفت که باززنده‌سازی بافت تاریخی - فرهنگی با تأکید بر شاخص‌های فضایی - عملکردی عاملی مؤثر در راستای توسعه‌ی توریسم شهری در کلان‌شهر تبریز می‌باشد که موجب ارتقای جایگاه و کیفیت محیط محله‌های تاریخی در همجواری با بازار از طریق هدایت مداخله‌ها در دو سطح بیرونی (لبه‌های شهری) و سطح درونی (ساختار مسکونی) به منظور جذب گردشگر؛ برقراری پیوند کالبدی - فضایی و ارتباطی میان محله‌ها و مراکز تجاری و ایجاد مسیرهای پیاده به منظور دسترسی گردشگران به مراکز تجاری و عناصر گردشگری؛ فعال نمودن هسته‌ی درونی با ایجاد فضاها و فعالیت‌های جدید و نه صرفاً مرمت چند بنا به منظور مشخص نمودن شاخص‌های عناصر گردشگری؛ ایجاد سازگاری میان فعالیت‌ها که در شأن بافت و توسعه گردشگری باشد؛ و تکمیل شبکه‌های زیرساختی و همچنین زیرساخت‌های گردشگری می‌گردد. این باززنده‌سازی با تکیه بر تلاش و اقدامات بخش دولتی به سرانجام خود منتهی نمی‌گردد و به منظور دستیابی به پایداری و توسعه‌ی توریسم شهری بر اثر باززنده‌سازی بافت مورد مطالعه مشارکت بخش خصوصی و مردمی در کنار بخش دولتی به عنوان یکی از مهم‌ترین راهکارهای دستیابی به موفقیت در این عرصه می‌باشد. مقایسه‌ی نتایج تحقیق با مطالعات دیگر حاکی از آن است که نزدیک‌ترین پژوهش به مطالعه‌ی حاضر مربوط به تحقیق تیسدل (۱۹۹۶) و گومینسکا (۲۰۱۵) می‌باشد که به راهکارهای احیای بافت‌های تاریخی در دستیابی به پایداری از منظر شاخص‌های مختلف پرداخته‌اند. سایر مطالعات انجام شده یا به توصیف ویژگی‌ها و مشکلات گردشگری فرهنگی و میراثی و یا کیفیت گردشگری تاریخی در نقاط مختلف پرداخته‌اند.

منابع

- امین‌زاده، بهناز، دادرس، راحله (۱۳۹۱)، بازآفرینی فرهنگ‌مدار در بافت تاریخی شهر قزوین با تأکید بر گردشگری شهری، مجله علمی- پژوهشی مطالعات معماری ایران، دوره ۱، شماره ۲، صص ۱۰۸-۹۹.
- پاپلی یزدی، محمدحسین، سقایی، مهدی (۱۳۸۵)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران، انتشارات سمت.
- پوراحمد، احمد، حبیبی، کیومرث، کشاورز، مهناز (۱۳۸۹)، سیر تحول مفهوم شناسی بازآفرینی شهری به عنوان رویکردی نو در بافت‌های فرسوده‌ی شهری، فصلنامه مطالعات شهر ایرانی اسلامی، سال ۱، شماره ۱، صص ۹۲-۷۳.
- جمالی، سیروس (۱۳۹۰)، شهرها و توریسم فرهنگی، دو فصلنامه معماری ایران، دوره ۱۱، شماره ۱، شماره مسلسل ۴۱، صص ۱۰۷-۹۴.
- حبیبی، سیدمحسن (۱۳۸۹)، شرح جریان‌های فکری معماری و شهرسازی در ایران معاصر، تهران، دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- حسین زاده دلیر، کریم، یوسفی شهیر، هانیه (۱۳۹۳)، ارزیابی میزان سازگاری کاربری‌های پیرامونی آثار تاریخی با توسعه‌ی گردشگری شهری (نمونه موردی: منطقه تاریخی - فرهنگی تبریز)، نشریه علمی - پژوهشی جغرافیا و برنامه‌ریزی، سال ۱۸، شماره ۴۸، صص ۱۲۱-۹۷.
- حسینی کومله، مصطفی، ستوده علمباز، فاطمه (۱۳۹۲)، نقش خاطره جمعی در باززنده‌سازی بافت‌های شهری: ارائه‌ی راهکار در خصوص ناحیه‌ی تاریخی لاهیجان، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۱۸، شماره ۴، صص ۹۲-۷۹.
- سعادت، علی محمد (۱۳۹۴)، نقش پیاده راه‌ها در باززنده‌سازی و احیای بافت‌های تاریخی، دو ماهنامه شهرنگار، شماره ۷۳-۷۴، صص ۳۱-۲۰.
- عباس زاده، شهاب، حسنی، زینب (۱۳۹۲)، باززنده‌سازی بافت با ارزش معماری سنتی ایران، نمونه موردی حمام سرکاری قوچان، همایش معماری و شهرسازی و توسعه‌ی پایدار با محوریت از معماری بومی تا شهر پایدار، صص ۱۳-۱.
- عظیمی، شراره، پرتوی، پروین، شهبان، پویان (۱۳۹۰)، مدل مفهومی و چارچوب تحلیلی ساختار فضایی- عملکردی باززنده‌سازی بافت‌های تاریخی با تکیه بر گردشگری شهری، نشریه نامه شهرسازی و معماری، دوره ۴، شماره ۸، صص ۹۳-۷۵.
- غیائی، محمدهادی، پرتوی، پروین، فرزاد بهتاش، محمدرضا (۱۳۹۲)، چارچوب تحلیلی و روش‌شناسی باززنده‌سازی بافت‌ها و محلات تاریخی، نمونه موردی محله بازار شاه کرمان، دو فصلنامه مرمت و معماری ایران، سال ۳، شماره ۶، صص ۲۶-۱.
- قنبری، سیروس، علی زاده، محمدرضا، اسلام فرد، فاطمه، فتوحی اردکانی، محمد (۱۳۹۴)، عوامل مؤثر در توسعه‌ی گردشگری تاریخی - فرهنگی با استفاده از مدلیابی معادلات ساختاری (SEM) (مطالعه موردی: شهر تاریخی فرح‌آباد)، فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی، سال ۱۵، شماره ۴۹، صص ۲۱۱-۱۸۹.
- موحد، علی، احمدی، عاطفه (۱۳۹۲)، مسیریابی گردشگران در بافت‌های تاریخی با رویکرد حفاظت و احیای این بافت‌ها با استفاده از GIS (نمونه موردی: سنندج)، محیط‌شناسی، سال سی و نهم، شماره ۱، صص ۱۰۰-۹۳.
- میرزایی، شهره، ماجدی، حمید (۱۳۸۸)، باززنده‌سازی پارک‌های شهری با نگرش توسعه‌ی پایدار، علوم و تکنولوژی محیط‌زیست، دوره ۱۱، شماره ۴، صص ۳۳۸-۳۲۷.
- نوریان، فرشاد، فلاح زاده، سجاد (۱۳۹۴)، بازآفرینی بافت قدیم شهر آمل مبتنی بر استراتژی توسعه گردشگری و برنامه‌ریزی راهبردی سناریویی، نشریه هنرهای زیبا - معماری و شهرسازی، دوره ۲۰، شماره ۳، صص ۵۸-۴۳.
- Aitchison, Care (2002), Leisure and Tourism Landscape, Routledge, Routledge Advances in Tourism (Book 9), 208 pages.

- Choi, C. & A. Sirakaya,, (2006), Sustainability Indicator for Managing Community Tourism, Tourism Management, Vol. 27, Pp. 1274-1289.
- Edwards, D., Tony, G. and Bruce, H. (2011): Urban tourism research Developing an Agenda, Annals of Tourism Research, 35 (4): 1032–1052.
- Egercioglu, Yakup, Yakici, Nilay, Ertan, Tugce(2015), Urban Decline and Revitalization Project in Izmir-Tire Historical City Center, Urban Planning and Architecture Design for Sustainable Development, UPADSD 14- 16 October 2015, pp 330-338.
- GUMIŃSKA, Anna (2015), Modern Rrevitalizing Interferences in the HistoricalI Urban Developments, Rchitecture Civil Engineering Environment, The Si lesian Universi ty of Technology, No. 2/2015, pp 5-11.
- Moosavi, Mirsaeed(2011), An Analysis to Challenges of Urban Management in Historic Center of Cities in Iran, 2011 2nd International Conference on Humanities, Historical and Social Sciences, IPEDR vol.17 (2011) © (2011) IACSIT Press, Singapore, pp 111-116.
- Oila, M., K. Mrrtines & L. Gabriel, (2012), Tourism Management in Urban Region: Brazile Vest Urban Region, Journal of Sustainable Tourism, Vol. 29, Pp. 567- 569.
- Pothof, R. (2006): Urban Heritage Tourism - A Case Study of Dubrovnik, Thesis, Bournemouth University, UK.
- Salehi Amiri, Seyed Reza, Sharifi, Saeed (2011), Cultural tourism: challenges and strategies, International Journal of Social Sciences (IJSS), Vol.1, No.3, summer 2011, pp 203-209.
- Tisdell, Steven, (1996), Oc, taner and Heath, Tim, Revitalizing Historic utban Quarters Architectural Press, book, Publisher, Routledge (May 2, 1996). 244 pages
- Zeitlin, Jascha M, Burr, Steven W (2011), A Heritage Tourism Overview, Institute for Outdoor Recreation and Tourism, Utah State University, May 2011, No. IORT/021, pp1-4.